

processes of increase of professional skill of the scientific and pedagogical worker by means of his self-education; empirical observations - to study current issues of teaching.

The author outlines the current factors stimulating the process of increasing the self-educational competence of a teacher of higher education, in particular, the informatization of the educational space, which becomes mandatory in modern conditions. An overview of innovative self-educational tools is made, attention is paid to the role of the administration of higher education institutions in their implementation. The conclusion is made about the need to design and implement tools to increase the self-educational competence of research and teaching staff in modern conditions. The value of the teacher's self-educational competence is clarified. The traditional list of principles of self-education (systematic and consistent; focus on practical activities; complexity) and the means of their implementation in the practice of improving the pedagogical skills of a teacher of higher education is analyzed. The inclusion of such principles as interdisciplinarity, innovation, efficiency and mobility, which reflect the proven constant possibility of rapid changes in the educational environment and in the world in general, is justified.

Key words: *institution of higher education, teacher, pedagogical skill, self-educational activity, self-educational competence, principles of self-education, educational environment, distance education*

Стаття надійшла до редакції 20.04. 2021 р.

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247125>

УДК 376:353:3.071"2011/2017"

СВІТЛАНА ШЕВЧЕНКО

ORCID ID 0000-0002-0432-8893

Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України, м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У СПЕЦІАЛЬНИХ ШКОЛАХ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ (2011-2017 РР.)

Представлено результати аналізу історико-педагогічної літератури та нормативно-правових документів у галузі освіти дітей з особливими потребами. З'ясовано, що нові нормативно-правові документи Державний стандарт (2011), Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (2011) та інші відіграли велику роль у розвитку не лише навчально-виховного процесу дітей з особливими потребами, але й їхнього швидкого адаптування у суспільство. Визначено, що діти з особливими потребами маючи свої особливості навчалися у спеціальних й інклюзивних класах. Обґрунтовано актуальність проблеми у цьому напрямку і доведено, що їх навчання і виховання здійснювалося у спеціально створених умовах, з'ясовано які послуги надавалися дітям з особливими потребами загальноосвітніми навчальними закладами у класах з інклюзивним навчанням, а також встановлено яким чином-відбувався навчально-виховний процес дітей з особливими потребами.

Визначено, які потреби належали до особливостей навчально-виховного процесу таких дітей, а саме: корекційно-розвиткові заняття які з урахуванням висновку психолого-медико-педагогічної консультації та типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребували корекції фізичного та/або розумового розвитку. З'ясовано, що у навчальних закладах у класах з інклюзивним навчанням надавалися освітні послуги із застосуванням особистісно орієнтованих методів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими потребами. Доведено, що навчально-виховний процес у класах з інклюзивним навчанням здійснювався відповідно до робочого навчального плану загальноосвітнього навчального закладу, складеного на основі типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами. Встановлено, що інклюзивне навчання сприяє швидкому адаптуванню таких дітей у суспільство. Доведено, що впровадження інклюзивного навчання є і нині однією з актуальних проблем розвитку дітей з особливими потребами.

Ключові слова: *діти з особливими потребами, шкільна освіта, інклюзивне навчання, загальноосвітні навчальні заклади, індивідуальні особливості*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Нині законодавство України в галузі освіти забезпечує правові засади подальшого розвитку системи освіти у створенні умов для навчання, реабілітації, соціальної адаптації, інтеграції в суспільство дітей з особливими потребами. Основою їх діяльності був ряд чинних законодавчих документів: Указу Президента України «Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями» (2011), Постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (2011), «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами»

(2013), Законів України «Про внесення змін до деяких законів України щодо прав інвалідів» (2011), «Про загальну середню освіту» (1999 р., зі змінами у 2011, 2012 рр.), «Положення про навчально-реабілітаційний центр» (2012), «Про освіту» (2017), Наказів Міністерства освіти і науки України «Про навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів на 2010/2011 н. р.» (2010), «Типові навчальні плани спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (початкова школа)» (2014), «Про навчальні плани та програми спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів на 2014/2015 н. р.», «Про організацію навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2015/2016 н. р.» (2015), «Про структуру навчального року та навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів у 2017/2018 навчальному році» (2017), «Про навчальні плани та організацію навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2017/2018 н.р.» (2017) та інші.

В організації навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами важливу роль відіграв Державний стандарт початкової загальної освіти для цих дітей. Це базовий інструмент реалізації конституційного права на освіту дітей з особливими потребами; комплексний нормативний документ, що охоплює зміст освітніх галузей і Базовий навчальний план. Цей Державний стандарт був розроблений на основі Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою КМУ від 20 квітня 2011 р. № 462 (*Про затвердження Державного стандарту...*, 2011). Відповідно до Державного стандарту визначався оптимальний зміст та обсяг навчального навантаження для дітей з особливими освітніми потребами у поєднанні з відповідною розвивально-корекційною роботою.

У зв'язку з переходом загальноосвітньої школи на 12-річний термін навчання, було удосконалено і структуру спеціальних шкіл усіх типів (Постанова (2013)). У структурі навчального року та навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів (далі - ЗНЗ) було визначено основні підходи щодо організації навчально-виховного процесу у ЗНЗ, що був чинними для спеціальних ЗНЗ для дітей з особливими освітніми потребами, навчально-реабілітаційних центрів для дітей з особливим освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку.

Аналіз вище названих законодавчо-нормативних документів допоможе простежити як відбувалося оновлення шкільної освіти дітей з особливими потребами, зокрема показати введення новизни в організацію навчально-виховного процесу у спеціальних школах, що і є актуальною проблемою на сучасному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія дослідження спеціальної літератури свідчить, що особлива увага привертає до досліджень вітчизняних сурдопедагогів: А.Басової, В.Бондаря, О.Дьячкова, А.Добрової, С.Сгорова, І.Єрмоєнко, В.Слюсаренко, М.Ярмаченка та ін., які висловили цілу низку ідей та положень щодо розвитку спеціальних шкіл для дітей з особливими потребами у своїх наукових працях. Питанням організації життєдіяльності інтернатних закладів цікавилися сучасними науковцями – А. Машкаринець-Бутко, В.Химинцем, П.Стрічком, В. Шевченком та ін.

Аналіз літературних джерел показав, що за останні роки було визначено нову методологію розвитку спеціальної освіти (В. Бондар, В. Засенко, А.Колупаєва, О. Таранченко та ін.), яка передбачає: створення умов для здобуття дітьми різних освітніх рівнів, не залежно від стану здоров'я, наявності тих чи інших порушень психофізичного розвитку; спрямування освіти на задоволення потреб дітей та їхніх батьків шляхом надання освітніх послуг (до яких відносимо і реабілітаційні, корекційно-розвиткові тощо); розширення мережі навчальних установ та надання батькам прав вибору освітньої моделі для своєї дитини.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (2011) упровадження інклюзії розглядаємо як новий етап розвитку спеціальної освіти, об'єднання до недавнього часу паралельно існуючих систем загальної та спеціальної освіти, та відповідно взаємозбагачення.

Проблемам сучасних форм організації освіти дітей із особливими потребами на сучасному етапі присвячено низку наукових праць де розглядаються концептуальні та технологічні основи інклюзивної освіти, окремі моделі певних навчально-реабілітаційних центрів визначенні напрямів розвитку нових форм освіти дітей із порушеннями слуху (С. Литовченко), розширення їх функцій та удосконалення структури (А. Колупаєва, О. Таранченко) (Литовченко, 2017).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз сучасних досліджень та нормативно-правових документів особливо звертає на себе увагу шкільна освіта для дітей з особливими потребами. Суспільство України постійно адаптує діючі стандарти до потреб дітей з особливими потребами, а особливо організація інклюзивного навчання для таких дітей відіграє дуже важливу роль у становленні та адаптації до нинішнього суспільства. Тому удосконалення такої системи навчання шляхом різних проектів, методів і форм роботи є найактуальнішою проблемою у розвитку шкільної освіти для дітей з особливими потребами.

Метою статті є аналіз історико-педагогічної літератури та нормативно-правових документів у галузі шкільної освіти дозволяє *визначити* особливості навчально-виховного процесу для дітей з особливими потребами і з *ясувати* які освітні послуги надавалися дітям з особливими потребами навчальними закладами у класах з інклюзивним навчанням.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Нові нормативно-правові документи Державний стандарт (2011), Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (2011) та інші відіграли значну роль у розвитку навчально-виховного процесу дітей з особливими потребами. Одним із цінних таких документів став Державний стандарт в основу якого було покладено інноваційний підхід до навчання дітей з особливими освітніми потребами:

- інклюзивне та інтегроване навчання;
- білінгвальне (двомовне) навчання дітей глухих та із зниженим слухом (уведення української жестової мови як навчального предмета та засобу навчання);
- формування життєвої компетентності у процесі навчання та реабілітації дітей з особливими освітніми потребами;
- формування життєвої компетентності у дітей з розумовою відсталістю як умови їх соціальної інтеграції, здатності застосовувати здобуті знання і вміння у практичній життєдіяльності (*Про затвердження Державного стандарту...*, 2011).

Відповідно до порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах було встановлено вимоги до організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізації та інтеграції в суспільство, залучення батьків до участі у навчально-виховному процесі. Діти з особливими освітніми потребами (діти сліпі та із зниженим зором, глухі та із зниженим слухом, з тяжкими порушеннями мовлення, із затримкою психічного розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, розумовою відсталістю, діти із складними вадами розвитку (у тому числі діти з розладами аутичного спектру)) здобували освіту у різних типах: спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах (спеціальні загальноосвітні школи з продовженим днем, школи-інтернати, спеціальні навчально-виховні комплекси, об'єднання, навчально-реабілітаційні центри), загальноосвітніх школах зі спеціальними й інклюзивними класами та їх навчання і виховання здійснювалося у спеціально створених умовах.

Серед освітніх послуг надавалися дітям з особливими потребами загальноосвітніми навчальними закладами у класах з інклюзивним навчанням були такі як: із застосуванням особистісно орієнтованих методів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей. Для організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами (дітей з вадами фізичного та психічного розвитку, в тому числі дітей-інвалідів) у загальноосвітніх навчальних закладах створювалися умови для:

- забезпечення безперешкодного доступу до будівель та приміщень такого закладу дітей з вадами опорно-рухового апарату, зокрема тих, що пересуваються на візках, та дітей з вадами зору;
- забезпечення необхідними навчально-методичними і наочно-дидактичними посібниками та індивідуальними технічними засобами навчання;
- облаштування кабінетів учителя-дефектолога, психологічного розвантаження, логопедичного для проведення корекційно-розвиткових занять;
- забезпечення відповідними педагогічними кадрами (*Про затвердження Порядку організації...*, 2011).

З питань надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами у класах з інклюзивним навчанням, сприянням провадженню інноваційної діяльності «у загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється психолого-педагогічне супроводження дітей з особливими освітніми потребами працівниками психологічної служби (практичними психологами, соціальними педагогами) таких закладів та відповідними педагогічними працівниками» (постанова про інклюзію). Важливим було те, що особистісно орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечувало асистента вчителя, який брав участь у розробленні та виконанні індивідуальних навчальних планів та програм, адаптував навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу наповнюваність класів з інклюзивним навчанням становило не більш як 20 учнів, з них:

- одна-три дитини з розумовою відсталістю або вадами опорно-рухового апарату, або зниженим зором чи слухом, або затримкою психічного розвитку тощо;
- не більш як двоє дітей сліпих або глухих чи з тяжкими порушеннями мовлення, або складними вадами розвитку (вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з розумовою відсталістю, затримкою психічного розвитку), або тих, що пересуваються на візках (*Про затвердження Державного стандарту...*, 2011).

Навчання у класах з інклюзивним навчанням здійснювалося за типовими навчальними планами, програмами, підручниками та посібниками, рекомендованими МОН для загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі спеціальними підручниками. Навчально-виховний процес у класах з інклюзивним навчанням здійснювався відповідно до робочого навчального плану загальноосвітнього навчального закладу, складеного

на основі типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами. На основі зазначеного робочого навчального плану розроблявся індивідуальний навчальний план для дітей з особливими освітніми потребами (далі - індивідуальний навчальний план) з урахуванням висновку психолого-медико-педагогічної консультації. Розклад уроків для дітей з особливими освітніми потребами складався з урахуванням індивідуальних особливостей їх навчально-пізнавальної діяльності, динаміки розумової працездатності протягом дня і тижня та з дотриманням санітарно-гігієнічних вимог.

Особливістю навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами була корекційна спрямованість: в індивідуальному навчальному плані передбачалося від трьох до восьми годин на тиждень для проведення корекційно-розвиткових занять з урахуванням висновку психолого-медико-педагогічної консультації та типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребували корекції фізичного та/або розумового розвитку. Такі години враховувалися під час визначення гранично допустимого тижневого навчального навантаження дітей з особливими освітніми потребами. Корекційно-розвиткові заняття проводилися відповідними вчителями-дефектологами та практичними психологами. Адже корекційно-розвиткова робота – це здійснення комплексу заходів із системного психолого-педагогічного супроводження дітей з особливими освітніми потребами у процесі навчання та виховання, що спрямований на корекцію порушень шляхом розвитку пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення, особистості дитини. І, тому організація навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів з кожним роком удосконалювалася. Про це свідчать затверджені нормативно-правові документи у досліджуваній період (*Про організацію навчально-виховного процесу...*, 2015; *Положення про навчально-реабілітаційний центр...*, 2012).

Відповідно до висновку психолого-медико-педагогічної консультації та за згодою батьків для дітей з особливими освітніми потребами педагогічні працівники, у тому числі вчителі-дефектологи, розробляли індивідуальну навчальну програму з урахуванням навчальних програм загальноосвітніх навчальних закладів, яка затверджувалася керівником навчального закладу та переглядалася двічі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування. Зазначимо, що власник чи керівник загальноосвітнього навчального закладу несли відповідальність за організацію, стан та якість інклюзивного навчання, створення відповідної матеріально-технічної та методичної бази, забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань надання освітніх послуг таким дітям. Також, оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами здійснювалося згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів та обсягом матеріалу, визначеним індивідуальною навчальною програмою. Діти з особливими освітніми потребами залучалися до позакласної та позашкільної роботи з урахуванням їх інтересів, нахилів, здібностей, побажань, віку, індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності та стану здоров'я. Отже, підводячи підсумки можна сказати, що нові нормативно-правові документи Державний стандарт (2011), Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (2011) та інші відіграли велику роль у розвитку не лише навчально-виховного процесу дітей з особливими потребами, але й їхнього швидкого адаптування у суспільство. Нами було визначено, що діти з особливими потребами маючи свої особливості навчалися в інклюзивних класах, з'ясовано які послуги надавалися дітям з особливими потребами загальноосвітніми навчальними закладами у класах з інклюзивним навчанням, а також встановлено яким чином-відбувався навчально-виховний процес дітей з особливими потребами, доведено, що впровадження інклюзивного навчання є і нині однією з актуальних проблем розвитку дітей з особливими потребами.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок із напрямку. Аналіз історико-педагогічної літератури та нормативно-правових документів у галузі шкільної освіти дозволив визначити особливості навчально-виховного процесу для дітей з особливими потребами. До них належать корекційно-розвиткові заняття які з урахуванням висновку психолого-медико-педагогічної консультації та типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребували корекції фізичного та/або розумового розвитку. З'ясовано, що у навчальних закладах у класах з інклюзивним навчанням надавалися освітні послуги із застосуванням особистісно орієнтованих методів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими потребами. Доведено, що навчально-виховний процес у класах з інклюзивним навчанням здійснювався відповідно до робочого навчального плану загальноосвітнього навчального закладу, складеного на основі типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами. Встановлено, що інклюзивне навчання сприяє швидкому адаптуванню таких дітей у суспільство. Тому у подальшому потрібні розвідки та дослідження у цьому напрямку, оскільки він і нині актуальний, постійно удосконалюється та має нові перспективи розвитку в організації навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

- Литовченко, С. (2017). Навчально-реабілітаційний центр як сучасна форма організації освіти дітей з порушеннями слуху. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 1, 78-85.
- Положення про навчально-реабілітаційний центр*. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 16 серпня 2012 року № 920. Взято з <https://studfile.net/preview/5242153/page:26/#52>.
- Про організацію навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2015/2016 навчальному році*: лист Міністерства освіти і науки України від 05.06.2015 №1/9-280. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1280729-15#n8>.
- Про затвердження Державного стандарту початкової загальноосвітньої школи*: постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. №462. Київ. Відповідно до статті 31 Закону України «Про загальну середню освіту» (651-14). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF#Text>.
- Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах*: постанова Кабінету Міністрів України, від 15 серпня 2011р. № 872. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF#Text>.

References

- Lytovchenko, S. (2017). Navchalno-reabilitatsiyniy tsentr yak suchasna forma orhanizatsii osvity ditei z porushenniamy slukhu [Educational and rehabilitation center as a modern form of education of children with hearing impairments]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia [Special child: education and upbringing]*, 1, 78-85 [in Ukrainian].
- Polozhennia pro navchalno-reabilitatsiyniy tsentr [Regulations on the training and rehabilitation center]*. Zatverdzheno nakazom Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy vid 16 serpnia 2012 roku № 920. Retrieved from <https://studfile.net/preview/5242153/page:26/#52> [in Ukrainian].
- Pro orhanizatsiiu navchalno-vykhovnoho protsesu dlia uchniv z osoblyvymy osvitynymi potrebamy zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv u 2015/2016 navchalnomu rotsi [On the organization of the educational process for students with special educational needs of secondary schools in the 2015/2016 academic year]: lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 05.06.2015 №1/9-280*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1280729-15#n8> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu pochatkovoї zahalnoosvitnoi shkoly [About the statement of the State standard of elementary school]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20 kvitnia 2011 r. №462*. Kyiv. Vidpovidno do statii 31 Zakonu Ukrainy «Pro zahalnu seredniu osvitu» (651-14). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkliuzyvnoho navchannia u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh [About the statement of the Order of the organization of inclusive training in comprehensive educational institutions]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy, vid 15 serpnia 2011r. № 872*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

SHEVCHENKO S.

Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kiev, Ukraine

ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN SPECIAL SCHOOLS FOR CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS (2011-2017)

The article presents the results of the analysis of historical and pedagogical literature and regulatory documents in the field of education of children with special needs. It was found that the new regulatory documents State Standard (2011), the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Procedure for the Organization of Inclusive Education in General Education Institutions" (2011) and others have played a large role in the development of not only the educational process of children with special needs but also their rapid adaptation to society. It was determined that children with special needs, having their own characteristics, studied in special and inclusive classes. The urgency of the problem in this direction was substantiated and it was proved that their education and upbringing was carried out in specially created conditions, it was found out what services were provided to children with special needs by general educational institutions in classes with inclusive education, and it was also established how the educational process of children with special needs.

It was determined what needs belonged to the peculiarities of the educational process of such children, namely: correctional development classes that, taking into account the conclusion of the psychological, medical and pedagogical consultation and standard curricula of special general educational institutions for children in need of physical and / or mental correction development. It was found that educational services were provided in educational institutions in classes with inclusive education using personality-oriented teaching methods and taking into account the individual characteristics of the educational and cognitive activities of children with

special needs. It is proved that the educational process in classes with inclusive education was carried out in accordance with the working curriculum of a general educational institution, drawn up on the basis of standard curricula of general educational institutions, taking into account the individual characteristics of the educational and cognitive activity of children with special educational needs. It has been established that inclusive education contributes to the rapid adaptation of such children to society. It has been proven that the introduction of inclusive education is still one of the pressing problems of the development of children with special needs.

Key words: *children with special needs, school education, inclusive education, general educational institutions, individual characteristics*

Стаття надійшла до редакції 14.03.2021 р.

УДК 378.147

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247126>

ОЛЕКСАНДР ШУМСЬКИЙ

ORCID: 0000-0002-9498-7509

Харківський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету

ДО ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ЛІНГВОСАМООСВІТИ У СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ

У статті висвітлено сучасний теоретичний і практичний світовий і вітчизняний досвід підготовки здобувачів вищої освіти до лінгвосамоосвіти. Розглянуто методологічні засади іншомовної самоосвіти і методи самонавчання іноземних мов, які склалися у ХХІ столітті у світі. Доведено, що на сьогодні у вітчизняній педагогічній науці сформовано фундаментальну науково-теоретичну базу, що висвітлює важливі аспекти теорії і практики іншомовної самоосвіти.

Ключові слова: *лінгвосамоосвіта, іноземна мова, вища школа, здобувачі вищої освіти, автономне навчання, самонавчання*

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та інформатизації індивід може діяти успішно лише за наявності таких особистісних якостей, як: прагнення до трансформувальної діяльності та безупинного самовдосконалення; спроможність гнучко пристосовуватися до всіх перетворень, характерних для сучасного суспільства; здатність до соціальної і професійної мобільності. А отже, актуальним завданням вищої освіти має стати формування у майбутніх фахівців здатності й потреби в постійному оновленні професійних знань та вмінь шляхом самоосвіти, в тому числі й іншомовної, у творчому самовдосконаленні, спрямованості на досягнення висот професіоналізму. Саме тому стрижневим дидактичним принципом вищої школи має стати перехід від навчання до самоосвіти, яка сучасними вітчизняними вченими (Жукевич, 2011; Мартинюк, 2016) визнається найвищим ступенем освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми. Перспективи модернізації, відповідно до сучасних вимог, процесу іншомовної підготовки студентів розглядалися в роботах Н. Бідюк, В. Гаманюк, Л. Морської, Д. Гарднера (D. Gardner), А. Могарамкані (A. Moharamkhani). Пошуку шляхів вирішення проблеми самостійного вивчення іноземних мов присвячено наукові праці Ю. Бандури, О. Малихіна, О. Негриводи, С. Сошенко. Питання формування самоосвітньої компетентності в процесі вивчення іноземних мов, як перспективного напрямку підвищення якості мовної підготовки сучасних фахівців, досліджували І. Бобикіна, С. Боднар, О. Копил, І. Мося.

Мета статті – висвітлити та проаналізувати сучасний теоретичний і практичний світовий та вітчизняний досвід підготовки здобувачів вищої освіти до лінгвосамоосвіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Не можна не погодитися з тим, що в умовах сьогодення «самоосвіта стає життєвою необхідністю для більшості людей, оскільки цього вимагають сучасні умови соціального життя» (Moharamkhani, 2016, с. 165). Аналізуючи сучасний стан освіти, вчені констатують, що у викладанні відбулася революція і стратегії стимулювання самоосвіти значною мірою витіснили більш традиційні види навчання, адже «самоосвіта стала життєвою необхідністю для більшості людей, оскільки цього вимагають сучасні умови соціального життя» (Moharamkhani, 2016, с. 167). Новий виток розвитку суспільства, який характеризується глобалізацією, інформатизацією, формуванням єдиного економічного, політичного й освітнього простору, став поштовхом для виникнення нової ідеології і у вивченні іноземних мов, яка відповідає концепції освіти протягом життя. Соціальні тенденції у світі актуалізували, в свою чергу, потребу в перегляді концептуальної системи поглядів на теорію і практику самонавчання мов. З'явилися наукові дослідження з проблеми вивчення другої іноземної мови шляхом само- і взаємонавчання, використання діяльній